

RAZEM DLA EDUKACJI

DEBATY SAMORZĄDOWE

przewodnik dla samorządów
lokalnych, które nie boją się
partycypacji

S sieć
 organizacj
S społecznych

INSTYTUT SPRAW
PUBLICZNYCH

125 LAT

SCHUMAN

Polska
Fundacja
im. Roberta
Schumana

fundacja
pole
dialogu

Fundacja
EFC

FUNDACJA

sieć obywatelska

WATCHDOG

FUNDACJA
BATOREGO

fundacja
rozwoju dzieci

Fundacja na rzecz
Praw Ucznia

CENTRUM
CYFROWE

Obywatele
Dla
Edukacji

Stowarzyszenie
Umarłych
Statutów

Ogólnopolska
Federacja
Organizacji
Pozarządowych

FUNDACJA
PRZESTRZEŃ DLA EDUKACJI

fundacja
civis polonus

Szanowni Państwo!

SOS dla Edukacji zaprasza wszystkie polskie samorządy do udziału w programie tworzenia lokalnej polityki oświatowej przy współudziale mieszkańców i wszystkich innych interesariuszek, z ewentualnym wsparciem regionalnych i ogólnopolskich organizacji społecznych. Chcemy wzmocnić działania, które pomogą naszym społecznościom przekonać się, że można budować lokalną edukację w sposób partycypacyjny, oddolny i demokratyczny.

Jesteśmy świadomi, że od dawna wiecie, jak wiele można zrobić lokalnie w przedszkolach, szkołach i innych placówkach oświatowych. Dzięki włączaniu mieszkańców do tworzenia programu działań wasze wspólnoty nie tylko skorzystają poprzez wzbogacenie oferty edukacyjnej, poprawę organizacji czy infrastruktury szkolnej, ale też nabiorą nawyku aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności.

Celem programu „Razem dla Edukacji” jest więc doświadczenie przez władze samorządowe i mieszkańców własnej sprawczości i przekonanie nie tylko siebie, ale też innych, że w edukacji można coś zrobić lokalnie mimo trudności finansowych, zmian prawnych i dramatycznej sytuacji oświaty w czasach pandemii.

W „Narzędziowniku” przedstawiamy wam gotowe modele przebiegu debaty partycypacyjnej, propozycje agendy takiej rozmowy, listę wskazującą, na co warto zwrócić uwagę przy organizacji spotkania, odpowiedzi na najczęściej pojawiające się pytania, a nawet wzór zaproszenia i propozycję ankiet ewaluacyjnych.

Jednocześnie dostarczamy informacji eksperckich, wskazując, w jakich obszarach można coś zrobić niezależnie od ograniczeń centralnych. W ten sposób koalicja SOS dla Edukacji chce wspierać decydentki i mieszkanki w tworzeniu dobrej, samorządowej i obywatelskiej szkoły.

Mamy też nadzieję, że w trakcie planowania i realizacji konkretnego małego działania we współpracy z mieszkańcami na terenie gminy lub powiatu powstanie swoista nieformalna koalicja na rzecz edukacji.

Dbając o włączanie, stosujemy naprzemiennie formy żeńskie i męskie. Bez względu na użyty rodzaj gramatyczny tekst odnosi się do osób wszystkich płci.

Zespół SOS dla Edukacji

SPIS TREŚCI

1. Sieć Organizacji Społecznych dla Edukacji	5
2. Samorządy i edukacja. Jak oddolnie poprawiać szkołę i to, czego się w niej uczą nasze dzieci?	7
3. Debata partycypacyjna – jak to się robi?	12
4. Pytania i odpowiedzi	16
5. Checklista dla organizatorów i organizatorek debat „Razem dla Edukacji”	19
6. Wskazówki dla osoby moderującej debatę	21
7. Agenda debaty „Razem dla Edukacji”	22
8. Zaproszenie i informacje dla gości i gościń	27
9. Kolejne kroki	30
10. Ankieta ewaluacyjna dla uczestniczek i uczestników debaty	31
11. Ankieta ewaluacyjna dla organizatorek i organizatorów debaty	34
12. Przebieg i wnioski z debat zrealizowanych w 2021 roku	35
13. Jak się samorządzić w edukacji?	45
14. Szkoła jako samorządna wspólnota	48
15. Samorządowa oświata	51
16. Analiza prawna (w przygotowaniu)	55

Sieć Organizacji Społecznych dla Edukacji

Kim jesteśmy?

Tworzymy Sieć Organizacji Społecznych (SOS), które działają na rzecz dobrej i mądrej szkoły. Promujemy i upowszechniamy dobre praktyki w edukacji. Nasze propozycje zmian systemowych oraz rozwiązań dla samorządów lokalnych i społeczności szkolnych wywodzą się z wieloletnich doświadczeń pracy w polskich szkołach i przedszkolach.

Do czego zmierzamy?

Chcemy rozmawiać o tym, co nie działa, czego brakuje i co trzeba zmienić, a co warto rozwijać, żeby polska edukacja odpowiadała na prawdziwe potrzeby młodych ludzi i na wyzwania XXI wieku. Chcemy szkoły nowoczesnej, obywatelskiej i demokratycznej, przyjaznej młodym ludziom, ich rodzicom i nauczycielkom. Takiej, do której chce się chodzić, która motywuje do nauki i przygotowuje do życia we współczesnym świecie. Rozwija kluczowe kompetencje, a nie tylko przekazuje oderwane od siebie wiadomości z różnych przedmiotów. Zebraliśmy nasze pomysły na dobrą szkołę i przygotowaliśmy rozwiązania dla władz oświatowych, lokalnych i środowiska szkolnego: dyrektorów i nauczycieli, rodziców, a nawet uczniów. Zachęcamy do zapoznania się z nimi na naszej stronie: <https://sosdlaedukacji.pl/>.

Jak chcemy zmieniać polską edukację?

Wiemy, że każda głęboka zmiana wymaga poważnej rozmowy, porozumienia i wspólnych działań. Dlatego budujemy platformę współpracy z instytucjami, dla których polska szkoła jest ważna: władzami lokalnymi i innymi organami prowadzącymi, nauczycielskimi związkami zawodowymi, stowarzyszeniami dyrektorów i nauczycieli, politykami i mediami. Jesteśmy otwarci na inne organizacje i ruchy społeczne, działaczki, ekspertki, rodziców, a także uczennice.

Co chcemy wspólnie osiągnąć?

Wierzymy, że nasze wieloletnie doświadczenie i wspólna praca mogą być pomocne wszędzie tam, gdzie decyduje się o oświacie. Zależy nam nie tylko na tym, aby rozwijać kompetencje organów władzy samorządowej i ich wiedzę na temat kształtowania lokalnych polityk oświatowych, ale także na tym, by w tych działaniach opierać się na wiedzy i doświadczeniu organizacji społecznych, od trzech dekad aktywnych na polu rozwoju szkoły.

Korzyści dla władz samorządowych

- Uspołecznienie edukacji przez włączenie mieszkańców w debatę i działanie
- Lepsze rozpoznanie problemów lokalnej oświaty (mapa problemów)
- Poznanie perspektyw wszystkich zainteresowanych grup (dyrektorów, nauczycieli, rodziców, uczniów, organizacji społecznych)
- Zebranie nowych pomysłów i rozwiązań aktualnych problemów
- Opracowanie planu konkretnego mikrodziałania (lub kilku)
- Zwiększenie poczucia odpowiedzialności i sprawczości lokalnej wspólnoty
- Zawiązanie się nieformalnej minikoalicji lub zespołu na rzecz dobrej edukacji
- Wyłonienie lokalnych liderów procesu zmiany
- Autentyczne konsultacje społeczne propozycji JST
- Promocja lokalnych rozwiązań przez pokazanie ich innym samorządom (publikacja, webinaria)
- Twórcze wykorzystanie materiałów i propozycji opracowanych przez ekspertów SOS dla Edukacji
- Przekonanie się (i innych), że można dużo zrobić w szkole (mimo ogólnej sytuacji i zmian w prawie oświatowym)
- Wymiana doświadczeń i dobrych praktyk między szkołami
- Współtworzenie ogólnopolskiej sieci „samorządów dla edukacji”

2o

Samorządy i edukacja. Jak oddolnie poprawiać szkołę i to, czego się w niej uczą nasze dzieci?

Są w Polsce szkoły, które starają się uwzględniać kluczowe wyzwania XXI wieku i opracowują własne ciekawe rozwiązania tych problemów. Brakuje jednak systemowego wsparcia takich inicjatyw i upowszechniania dobrych praktyk. (Zobaczcie, [dlaczego zmiana jest konieczna](#)).

Jednocześnie widać wyraźnie, że na edukację i jej poziom mają wpływ całe wspólnoty samorządowe i ich władze. Dlatego chcemy zaproponować konkretne zadania do podjęcia na szczeblu lokalnym. Jeśli je zrealizujemy, szkoła się zmieni, dzieci otrzymają lepszą edukację, będą lepiej przygotowane do życia, staną się aktywnymi obywatelami i nauczą się, jak konstruktywnie rozwiązywać problemy, z którymi ich wspólnoty muszą się mierzyć.

Na tych działaniach skorzystają wszyscy!

Prezentujemy przewodnik po stworzonych przez organizacje społeczne opracowaniach, które dotyczą najważniejszych wyzwań stojących przed polską szkołą w XXI wieku. Każde z tych opracowań kończy się listą zadań do wykonania. Przewodnik skupia się na zadaniach dla samorządu lokalnego i władz samorządowych.

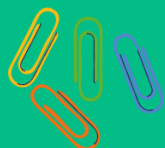
SZKOŁA XXI WIEKU

- kompetencje kluczowe
- edukacja cyfrowa
- edukacja klimatyczna
- edukacja globalna
- kształcenie zawodowe

- szkoła bezpieczna
- strategie wyrównywania szans
- przeciwdziałanie wykluczeniu
- kształcenie specjalne

SZKOŁA RÓWNYCH SZANS

SZKOŁA RELACJI I WSPARCIA

- budowanie dobrych relacji
- dobrostan uczniów
- szkoła w lokalnej sieci
- edukacja psychoseksualna

- edukacja obywatelska
- edukacja europejska
- szkolne prawo
- prawa człowieka
- samorząd uczniowski

SZKOŁA DEMOKRATYCZNA I OBYWATELSKA

WCZESNA EDUKACJA

- edukacja małego dziecka
- edukacja przedszkolna

Lepsza szkoła

Aby [nasze szkoły mogły sprostać wymaganiom XXI wieku](#), władze samorządowe powinny aktywnie wspierać innowatorów edukacyjnych. Zebraliśmy przykłady działań możliwych do wprowadzenia już teraz – niezależnie od tego, czy edukacja jest zdalna, hybrydowa, czy stacjonarna. Podpowiadamy, [jak skoordynować działania urzędu, szkoły, rodziców i lokalnej opinii publicznej](#). Znajdziecie tu też przykłady dobrych praktyk.

Szkoła kompetencji

Działania oddolne, samorządowe, mogą dotyczyć poprawy tego, czego dzieci uczą się w szkołach – samorządy mają wpływ na to, czy uczenice nabywają kluczowych w dzisiejszym świecie kompetencji, czy też zarówno dzieci, jak i rodzice będą przeciążani szczegółowymi i abstrakcyjnymi treściami. [Jak pracować z kompetencjami, można sprawdzić tu](#).

Szkoła cyfrowa

W zakresie edukacji cyfrowej można zrobić bardzo wiele. I nie chodzi tylko o zaopatrywanie szkół w sprzęt. Badania CBOS (nr 83/2021) pokazują, jak wielki technologiczny krok naprzód zrobiliśmy w pandemii jako społeczeństwo. CBOS pokazuje jednak ogromne nierówności w korzystaniu z takich rozwiązań. Dlatego cyfrowa szkoła to inwestycja nie tylko w kompetencje młodych, ale i wspieranie dorosłych – za pośrednictwem dzieci. [Oto spis tego, co można zrobić już teraz](#).

Opieka psychologiczna i wsparcie

Pandemia była dla młodych ludzi dramatycznym doświadczeniem, ale problemy z dobrostanem psychicznym nie zaczęły się teraz – tyle że wcześniej ich nie zauważaliśmy. To jednak najwyższa pora, by zająć się tym zagadnieniem – aby narastający kryzys psychiczny nie podkopał podstaw funkcjonowania wspólnot samorządowych. [Zmiana jest możliwa już teraz – także na poziomie samorządowym](#).

Równe szanse dla wszystkich

Wspólnota, która zapewnia wszystkim równe szanse startu, lepiej się rozwija. [Tymczasem pandemia przyczyniła się do wzrostu nierówności](#). Zmiana tego stanu rzeczy wydaje się trudna, ale zebraliśmy przykłady tego, co da się zrobić – [często są to rozwiązania cudowne w swej prostocie. A zmieniają wiele](#).

Wczesna edukacja i edukacja przedszkolna

Praca z małym dzieckiem to nie tylko opieka – to przede wszystkim wychowanie i edukacja. [Żłobki i przedszkola są najlepszymi miejscami do wyrównywania szans i włączania dzieci z różnymi potrzebami](#). Kreatywność, wytrwałość, czytanie ze zrozumieniem – to przykłady umiejętności i dyspozycji, które najłatwiej rozwijać we wczesnym dzieciństwie, a które będą procentować przez całe życie. [Organy władzy lokalnej mogą wesprzeć nauczycieli przedszkolnych w działaniach i w szukaniu nowych, lepszych metod pracy z małymi dziećmi](#).

Szkoła jako instytucja w lokalnej sieci

Traktowanie szkoły jako lokalnej instytucji to działanie na rzecz całej wspólnoty. Jak to zrobić w praktyce? Np. wspierając oddolne inicjatywy młodzieży albo ustalając zasady korzystania ze szkolnej infrastruktury przez młodzież i przez lokalną społeczność. [Ale nie tylko tak!](#)

Szkoła – tu kształcą się obywatele

Świadomość prawna, umiejętność podejmowania decyzji politycznych, ale też korzystania z prawa podczas załatwiania swoich spraw, korzystania z usług samorządowych i możliwości, jakie daje członkostwo w Unii Europejskiej – to wszystko zależy od szkoły. A decydentki mają wpływ na to, czy szkoła zajmuje się tymi zagadnieniami, czy nie.

Dziś wiemy, że w ramach edukacji o kwestiach prawnych mówi się mało. Zmianę można zacząć od pokazania, że w szkole też trzeba przestrzegać prawa, i od wpajania osobom uczącym się poczucia praworządności i zaufania do systemu prawnego. [Organizacje lokalne mają na to konkretne sposoby](#).

[Wielkie znaczenie ma też wspieranie instytucji samorządu uczniowskiego i współpraca z nim na szczeblu samorządowym.](#)

Wreszcie można zadbać o porządną edukację obywatelską na wszystkich lekcjach. [Lista tego, co organy prowadzące mogą zrobić już teraz w tej dziedzinie, jest naprawdę długa.](#) Warto też sprawdzić, jakie działania lokalne mogą [poprawić edukację o prawach człowieka.](#)

Ogromne znaczenie – także dla bezpieczeństwa w samej szkole – ma edukacja antydyskryminacyjna i równościowa. [I tu także wiele da się zrobić.](#)

Edukacja klimatyczna, europejska i globalna

Tego ogromnie brakuje w dzisiejszej szkole. Nie trzeba jednak się oglądać na zmianę programów czy decyzje władz centralnych. Można wprowadzać zmiany lokalnie, wspólnie. I to już teraz.

Co da się zrobić w sprawach edukacji klimatycznej? [Zobaczcie tu.](#)

Jak łączyć doświadczenia lokalne, ogólnopolskie i europejskie? [Lista jest tu.](#)

Jak wspierać edukację globalną? [Przykłady znajdziecie tu.](#)

Historia w szkole – empatia i zaciekawienie

Historia należy do najbardziej upolitycznionych przedmiotów szkolnych. W Polsce tradycyjnie jest używana do wpajania takiej wizji wspólnoty narodowej, jaka odpowiada kolejnym ekipom rządzącym. Jednocześnie badania pokazują, że świadomość i wiedza historyczna młodzieży są niskie. Jak to zmienić? [Sprawdźcie tu.](#)

Szkoła dobrze finansowana – potrzebne są adekwatne środki i sprawiedliwy system finansowania oświaty

Ten system w Polsce jest negatywnie postrzegany przez większość podmiotów uczestniczących w organizacji procesu edukacyjnego. Źle oceniają go przede wszystkim organy prowadzące szkoły i placówki, czyli głównie władze samorządowe. Pochlebne opinie trudno znaleźć także wśród dyrektorek szkół i nauczycielek.

Dzieje się tak głównie dlatego, że wydatki na oświatę, ponoszone przede wszystkim w samorządach, rosną szybciej niż nakłady z budżetu centralnego. Sposób finansowania zadań oświatowych jest także postrzegany jako niejasny i zbyt skomplikowany. [O głównych problemach przeczytajcie tu.](#)

3.

Debata partycypacyjna – jak to się robi?

To działanie mające na celu określenie i rozwiązanie problemów przy udziale wszystkich zainteresowanych. Podstawą partycypacji jest partnerstwo władz z grupami i organizacjami mieszkańców.

Uczestnicy i uczestniczki

Istotna jest obecność uczestniczek reprezentujących wszystkie grupy interesariuszek z danego obszaru. W przypadku debat, których celem jest wypracowanie programu działań w wybranym obszarze lokalnej polityki edukacyjnej, są to: nauczycielki, dyrektorki szkół, rodzice, uczennice, przedstawicielki organów prowadzących. Jeśli organizatorzy zakładają, że planowane działania mogą angażować organizacje społeczne, ich przedstawiciele również powinni uczestniczyć w wydarzeniu.

Cel spotkania

Powinien być konkretny. Może przybrać postać pytania lub problemu. Uczestnicy powinni mieć świadomość, że w toku dyskusji mają wyłonić propozycje rozwiązań¹.

Równość wypowiedzi

Schemat debaty (narady) nie przewiduje wypowiedzi plenarnych. Każdy z uczestników ma takie samo prawo zabierania głosu. Jeśli organizatorzy przewidują ograniczenie czasu wypowiedzi, dotyczy ono wszystkich.

Dokumentacja przebiegu debaty

Jest szczególnie ważna w odniesieniu do wniosków (propozycji rozwiązań), ale warto również prowadzić zapis etapów prowadzących do konkluzji (np. analiza SWOT², zapis burzy mózgów itp.).

¹ Przykłady znajdują się na stronie 17.

² <https://www.prawo.pl/samorzad/swot-pomocne-narzedzie-w-zarzadzaniu-samorzadem-terytorialnym,78527.html>.

Sukces debaty

Jest wypadkową zaangażowania wszystkich uczestników, które z kolei rodzi się na fundamencie wiary w autentyczność procesu. Zaproszeni do udziału w debacie muszą być przekonani, że nie jest to wydarzenie sztuczne, organizowane „aby zbyć”, „aby napisać w sprawozdaniu, że się odbyło”.

W praktyce oznacza to gotowość konkretnych osób (rodziców, dyrektorek, nauczycielek, uczennic i przedstawicielek organizacji pozarządowych) do działania.

Materiały

Pożyteczne dla procesu jest zaopatrzenie uczestników w informacje, które będą przydatne w procesie dyskusji (np. jeśli narada miałaby dotyczyć sytuacji uczniów z niepełnosprawnością, będą to dane o rodzajach przystosowań, stopniu ich realizacji na terenie lokalnym, kosztów itp.). Nie powinny to jednak być informacje zbyt szczegółowe ani sformułowane technicznym językiem.

Organizacja

Każda lokalna debata (narada) musi mieć głównego organizatora. Osoba ta musi zapewnić sobie wsparcie 4–5 gospodarzy stolików (liczba jest zależna od liczby uczestników, których się spodziewamy). W czasie debaty organizator albo gospodarz narady pilnuje podziału na grupy i przedstawienia zasad, wyjaśnia wątpliwości, pilnuje czasu (po każdej z rund trzeba zmobilizować uczestników, żeby przesiedli się do kolejnego stolika). Dba też o dokumentację przebiegu rozmów przy poszczególnych stolikach oraz o przygotowanie i przedstawienie przez gospodarzy stolików zwięzłego, ale wyczerpującego podsumowania zawierającego wypracowane wnioski.

Proponowane metody pracy

Wybierzcie metodę, która waszym zdaniem lepiej się sprawdzi podczas spotkania. Nie zapominajcie, że celem debaty jest wypracowanie konkretnych rozwiązań (mikrodziałań), które wspólnie zrealizujecie.

Metoda World Café

Istotą metody **World Café** jest taka organizacja dyskusji (wymiany informacji i pomysłów), aby uczestniczki mogły brać bezpośredni udział w rozmowach dotyczących różnych aspektów wybranego zagadnienia (w tym wypadku lokalnych zagadnień problemowych w wybranym obszarze edukacji).

Uczestniczki całego przedsięwzięcia, podzielone na niewielkie grupy, wędrują od stolika do stolika, a przy każdym z nich – w obecności jego gospodarza – wypowiadają się na temat przypisany do danego miejsca.

Gospodarze stolików pozostają cały czas w wyznaczonym miejscu – prowadzą rozmowę, rejestrują jej wyniki, podsumowują je przed publicznością i dokumentują, spisując konkluzje.

UWAGA: W typowej naradzie metodą World Café kładzie się nacisk na ujawnienie mnogości poglądów i pomysłów. Tutaj zalecana jest modyfikacja: każdy stolik ma przydzielone konkretne pytanie lub problem, a uczestniczki są proszone o generowanie rozwiązań.

Metoda stoczniowa

To nieformalna nazwa, którą pragniemy uhonorować autorów tego modelu – Fundację Stocznia. Model został opracowany na potrzeby projektu „**Plan dla Edukacji**” realizowanego przez Ruch Społeczny Obywatele dla Edukacji w latach 2017–2018 (<https://obywatele dla edukacji.org/materialy/>), a następnie rozwinięty w trakcie przygotowań do Narad Obywatelskich o Edukacji.

Ta metoda zakłada postawienie konkretnych pytań. Może to być jedno główne pytanie (np. *Jak w naszych szkołach przeciwdziałać nierównościom i wykluczeniu?*), można też sformułować kilka bardziej szczegółowych zagadnień dotyczących danego obszaru edukacji (np. *Jak zapobiec wykluczeniu technologicznemu? Jak diagnozować przyczyny wykluczenia wśród uczniów szkoły podstawowej? Co mogą zrobić uczniowie, by minimalizować wykluczenie swoich koleżanek i kolegów?*). Ważne, by pytań nie było zbyt wiele i by dotyczyły rzeczywistych problemów na danym terenie. Zagadnienia powinny być sformułowane z uwzględnieniem perspektywy poszczególnych grup interesariuszy. Każdy stolik pracuje nad tym samym pytaniem lub zestawem pytań.

Dyskusja jest podzielona na dwie tury.

Pierwsza tura odbywa się w grupach „stanowych” (stolik uczniów, stolik rodziców, stolik nauczycieli, stolik dyrektorski, stolik samorządowy). Jeśli w debacie uczestniczą przedstawiciele organizacji społecznych, to można utworzyć osobny stolik, ale być może bardziej owocnym rozwiązaniem będzie przydzielenie przedstawiciela organizacji do każdego stolika.

Po zakończeniu prac gospodynie stolików przedstawiają podsumowanie.

Ważne! Tę rundę podsumowań najlepiej zacząć od stolika uczniowskiego, gdyż głos młodych ludzi zwykle najsukuteczniej otwiera rozmowę – często jest najodważniejszy i bardzo autentyczny.

Druga tura prac odbywa się w grupach „międzystanowych” i daje przestrzeń do wymiany opinii osobom z różnych „stanów”, już ośmielonym wcześniejszymi rozmowami. Na tym etapie – na podstawie rozwiązań zgłoszonych w pierwszej turze – uczestnicy mogą zaplanować konkretne działanie, które następnie zostanie zrealizowane.

Zakończeniem debaty jest przedstawienie propozycji działań wypracowanych przy poszczególnych stolikach (gospodynie stolików) i wybór tego, które zostanie zrealizowane (prowadzi gospodyni debaty). Proponowane działania będą miały wiele wspólnych punktów, więc wbrew pozorom ten etap narady nie musi trwać bardzo długo.

Pytania i odpowiedzi

1. Czy powinniśmy zaprosić przedstawicieli przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych?

To zależy od waszych potrzeb, wybranego tematu i otwartości społeczności. Liczymy, że zorganizowana debata to dopiero początek procesu lokalnych konsultacji i działań. Kolejne – dotyczące innych wyzwań – mogą skupiać przedstawicieli innych grup.

2. Czy możemy zaprosić interesariuszki skupione wokół jednej szkoły?

Tak, to także jest możliwe. Jeśli zdecydujecie się skupić na temacie, który dotyczy jednej placówki, takie rozwiązanie będzie bardzo dobre. Obecne będą przecież jeszcze przedstawicielki samorządu. Zastanówcie się też nad zaproszeniem aktywistek lokalnych organizacji.

3. Czym się kierować przy wyborze tematu spotkania?

Warto wybrać temat interesujący dla przedstawicieli różnych grup i dający szansę na wypracowanie mikrodziałania, które uda się w kolejnych tygodniach (miesiącach) wdrożyć. Możecie przesłać dyrektorom/ nauczycielom/ radom rodziców/ samorządom uczniowskim krótką ankietę z pytaniem, czym chcieliby się zająć, albo zdecydować samodzielnie.

4. Co zrobić, jeśli część decydentów i dyrektorów nie jest gotowa do współpracy?

Współpracować z tymi, którzy mają taką gotowość. Nie warto na pierwsze spotkanie zapraszać przeciwników wszelkich zmian czy też osób, które nie widzą sensu rozmowy z udziałem uczniów, rodziców i nauczycieli. Może przekonają się powoli i będzie warto zaprosić ich na następne spotkania?

5. Czy debata może się odbyć online?

Zdajemy sobie sprawę z sytuacji epidemicznej w kraju, dlatego przygotowaliśmy również materiały wspierające realizację debaty online. W tym wypadku nie zapomnijcie poinformować uczestników, z jakich narzędzi będą korzystać podczas spotkania. Będą mieli możliwość zapoznać się z nimi wcześniej, co ułatwi im pracę.

6. Jakie mikrodziałania możemy zaplanować i zrealizować?

To zależy od tematu, jaki wybieriecie, i potrzeb uczestników debaty. Najważniejsze, żeby wybrane działanie było możliwe do zrealizowania w najbliższym czasie. Mogą to być na przykład:

- stworzenie klubu młodzieżowego, dyskusyjnego, europejskiego,
- gminne targi projektów uczniowskich,
- stworzenie międzyszkolnej gazetki lokalnej,
- rearanżacja przestrzeni wspólnych w szkołach,
- zorganizowanie wystawy tematycznej,
- szkolny budżet partycypacyjny,
- warsztaty umiejętności społecznych, obywatelskich itp.,
- wspólne projekty edukacyjne (np. różne placówki, ale wspólny temat),
- akcje w szkołach (typu Różowa Skrzyneczka, Szlachetna Paczka, Sprzątanie świata),
- szkolenie dla wychowawców (np. jak sobie radzić z trudną klasą, pozytywna dyscyplina),
- nauczycielska grupa wsparcia online,
- warsztaty edukacyjne dla rodziców,
- minibadanie (np. ankieta, fokus na temat relacji, dobrostanu, przestrzeni wspólnych w szkole, szkolnego budżetu partycypacyjnego itp.),
- superwizje psychologiczne, wychowawcze lub dydaktyczne dla nauczycieli,

- warsztaty edukacyjne dla uczniów (na wybrane tematy, np. jak się uczyć, prawa człowieka, jak pomagać innym),
- stworzenie miejskiej (powiatowej) platformy do wymiany informacji o możliwościach kształcenia i pracy,
- miejski program wsparcia wolontariatu szkolnego,
- stworzenie miejsca spotkań dla młodych ludzi,
- utworzenie rady młodzieżowej lub zespołu konsultacyjnego,
- opracowanie folderu informacyjnego w sprawie pomocy psychologicznej w gminie,
- stworzenie wypożyczalni sprzętu komputerowego dla uczniów.

5.

Checklista dla organizatorów i organizatorek debat „Razem dla Edukacji”

1. Temat spotkania

Zastanów się, który obszar działań jest dla twojej lokalnej społeczności najważniejszy. Wybierz jeden konkretny temat z zaproponowanej przez nas listy³ lub sformułuj własny. Dzięki temu będzie wam łatwiej wypracować i wdrożyć rozwiązania. W trakcie spotkania możesz zebrać od uczestników informacje o innych istotnych dla nich obszarach. Będziecie mogli zacząć pracę nad nimi na kolejnych spotkaniach.

2. Materiały dla uczestniczek do wysłania przed spotkaniem

Prześlij zaproszonym gościom informacje o zagadnieniu, którego ma dotyczyć spotkanie (temat, metoda pracy). Warto przypomnieć im, do czego odnosi się lokalna polityka oświatowa, na czym polega model partycypacyjny i dlaczego rozmowa z wszystkimi interesariuszkami to podstawa samorządności i autonomii edukacji.

3. Lista gości

Zaproś przedstawicieli wszystkich grup interesariuszy – władze lokalne, dyrektorki, nauczycieli, rodziców, uczennice, przedstawicieli trzeciego sektora. Zadbaj, aby grupy reprezentantów były podobnej wielkości.

4. Data i miejsce spotkania

Zastanów się, kiedy i gdzie najlepiej zorganizować spotkanie. Przyda się duża sala, w której będzie można wydzielić przestrzeń do pracy w grupach (np. w szkole, urzędzie, bibliotece czy domu kultury).

5. Wybór metody pracy

Proponujemy dwa warianty debaty do wyboru: metoda World Café i stoczniowa. Zapoznaj się z ich założeniami i wybierz ten, który będzie lepiej odpowiadał na wasze potrzeby.

³ <https://www.organizacjespoleczne.org.pl/jakiej-chcemy-szkoly/>.

6. Osoba prowadząca

To osoba odpowiedzialna za dopilnowanie procesu. Przywita uczestniczki i uczestników, będzie pilnowała czasu i zadba o zebranie końcowych wniosków.

7. Gospodynie stolików

Potrzebujesz 4–5 osób, które będą czuwały nad pracą przy stolikach i zajmą się zebraniem i krótkim podsumowaniem wypracowanych pomysłów. Dobrze jest ustalić przed spotkaniem, kto będzie pełnić tę rolę.

8. Niezbędne materiały

Będą potrzebne duże arkusze papieru, flamastry i karteczki samoprzylepne. Przydadzą się też naklejki, na których uczestnicy będą mogli zapisać swoje imiona i nazwiska. Możesz przygotować naklejki w różnych kolorach – dla każdej grupy interesariuszy inny. Jeżeli planujesz wykorzystać prezentację, pamiętaj o rzutniku i laptopie. Jeśli chcesz przygotować dokumentację fotograficzną, zadбай o zgody uczestników na upowszechnianie ich wizerunku. Dobrze jest zebrać je jeszcze przed spotkaniem.

9. Dokumentacja prac

Naładowany smartfon albo aparat fotograficzny pozwoli utrwalić pracę w mniejszych zespołach i na forum, a przede wszystkim – zrobić zdjęcia arkuszy z mapą wyzwań oraz wypracowanymi przez uczestniczki rozwiązaniami. Zdjęcia można potem udostępnić, aby dalej pracować nad pomysłami ze spotkania.

10. Wnioski i działania

Zadbaj o to, aby wnioski były konkretne. Ustalcie, jakie dalsze kroki warto podjąć. Wybierzcie, jakie mikrodziałanie zrealizujecie. Postaraj się, aby uczestnicy opuścili spotkanie z poczuciem, że zmiany są możliwe.

Wskazówki dla osoby moderującej debatę

Osoba prowadząca debatę przede wszystkim czuwa nad tym, aby każda osoba uczestnicząca czuła się podczas prac komfortowo i bezpiecznie. Do jej kompetencji (poza dbałością o przebieg spotkania i wypracowanie realnych rozwiązań) należą również: uważność na to, co się dzieje, udzielanie odpowiedzi, wspieranie interakcji między uczestnikami, elastyczne podejście i dostosowanie prac do dynamiki spotkania.

Rola moderatorki:

- Wyjaśnia uczestnikom sposób pracy w czasie debaty i podaje jej ramy czasowe.
- Pilnuje czasu i głównego wątku.
- Przeformułowuje lub wyjaśnia pytania i wypowiedzi uczestników.
- Podsumowuje kolejne etapy dyskusji.
- Podejmuje decyzję o zakończeniu dyskusji i informuje o tym uczestników.
- Podsumowuje w kilku zdaniach przebieg dyskusji i dziękuje uczestnikom.

Inne zadania:

- Prowadzi dokumentację fotograficzną spotkania (kilka zdjęć).
- Przygotowuje opis przebiegu spotkania (główne obserwacje i refleksje).
- Przeprowadza ankietę podsumowującą spotkanie.

Propozycja agendy debaty „Razem dla Edukacji”

Deбата stacjonarna (ok. 2 godz. 30 minut)

1. Przed rozpoczęciem spotkania

Rozdanie uczestnikom naklejek i prośba o wpisanie na nich imion. Rozdanie post-itów, które będą niezbędne do wykonania pierwszego zadania (można przygotować karteczki w różnych kolorach dla przedstawicieli konkretnych grup).

2. Przywitanie gości (10 minut)

Przypomnienie, dlaczego się spotykacie, nad jakim tematem i jaką metodą będziecie pracować itp.

3. Mapowanie wyzwań (20 minut)

Prośba, aby uczestniczki najpierw przez chwilę porozmawiały w parach (2 x 3 minuty), a potem zapisały na rozdanych wcześniej post-itach główne problemy lub wyzwania, z jakimi się mierzą w swoich szkołach i innych placówkach edukacyjnych. Każdy problem należy wypisać na osobnej karteczce, a następnie przykleić je na wcześniej przygotowanych planszach podpisanych nazwami kilku dużych obszarów:

- *szkoła XXI wieku (m.in. kompetencje kluczowe, edukacja cyfrowa, klimatyczna i globalna),*
- *szkoła równych szans (m.in. strategie wyrównywania szans, przeciwdziałanie wykluczeniu, szkoła bezpieczna),*
- *szkoła relacji i wsparcia (m.in. budowanie dobrych relacji, dobrostan uczniów, szkoła w lokalnej sieci),*
- *szkoła demokratyczna i obywatelska (m.in. edukacja obywatelska, europejska, szkolne prawo, prawa człowieka, samorząd uczniowski),*
- *wczesna edukacja (żłobki i przedszkola),*
- *inne wasze wyzwania i propozycje.*

4. Wspólny rzut oka na mapę (10 minut)

Osoba moderująca spotkanie prezentuje spisane wyzwania i podsumowuje główne kierunki, którymi będzie się można zająć podczas kolejnych spotkań.

5. Przedstawienie gospodarzy stolików, podział uczestniczek na grupy (10 minut)

Przy metodzie stoczniowej będą to grupy „stanowe”, przy metodzie World Café można wcześniej przygotować listy osób, które będą w poszczególnych zespołach.

6. Praca przy stolikach – pierwsza tura (20–25 minut)

Pytania do dyskusji:

1. *Jak jest? Nasze diagnozy sytuacji w omawianym obszarze.*
2. *Jak być powinno, czyli co chcielibyśmy wprowadzić/zmienić/rozwinąć?*
3. *Jak to zrobić, czyli jakie kroki możemy podjąć (my – samorządowcy, dyrektorzy, nauczyciele i nauczycielki, uczniowie i uczennice, rodzice i inni mieszkańcy, a także organizacje społeczne)?*

Pytania warto zapisać na dużej kartce, w trzech polach. Tak przygotowane plansze powinny znaleźć się na każdym ze stolików. W czasie rozmowy gospodarz stolika wpisuje hasłowo wypowiedzi uczestniczek w odpowiednie pola. Wypracowane rozwiązania będą potrzebne do dalszych działań.

7. Praca przy stolikach – druga tura (20–25 minut)

Po zakończeniu pierwszej tury uczestnicy odliczają do 4 lub 5 (w zależności od liczby stolików) i dzielą się na nowe zespoły. Wspólnie sprawdzają, jakie propozycje padły w poprzedniej turze, i dokonują wyboru tych, co do których się zgadzają i które uważają za priorytetowe i możliwe do zrealizowania.

8. Przedstawienie wyników prac przez gospodarzy stolików (15 minut)

9. Wybór działania lub kilku powiązanych działań, które zostaną zrealizowane (20 minut)

Wybór może być podjęty na zasadzie konsensusu, po dyskusji, można też przeprowadzić głosowania (np. poprzez wypisanie propozycji, przy których każda z osób uczestniczących w spotkaniu będzie mogła przykleić znaczek/ narysować kropkę).

To również czas na decyzję, jak i kiedy zająć się pozostałymi propozycjami. Warto

stworzyć małą, kilkusobową grupę roboczą do komunikacji, dalszej pracy nad wdrożeniem pomysłu lub pomysłów oraz monitorowania tego, co się wydarzy (zbierzcie od razu e-maile i telefony do chętnych osób).

10. Pożegnanie gości (10 minut)

Umówienie się na dalszą komunikację i kolejne kroki.

Deбата online (2 godz.–2 godz. 30 minut)

Wybierzcie platformę komunikacyjną, która pozwoli uczestnikom na pracę w grupach/pokojach (np. Zoom, Google Meet, Microsoft Teams). Przygotujcie wirtualne tablice (np. w Jamboard, Miro). Każdy z gospodarzy stolików powinien mieć wcześniej link do swojej tablicy, który będzie udostępniał uczestnikom.

1. Przed rozpoczęciem spotkania (5 minut)

Prośba do uczestniczek o podpisanie się imieniem (ewentualnie także nazwiskiem) i „stanem”, który reprezentują.

2. Przywitanie gości (10 minut)

Przypomnienie, dlaczego się spotykacie, nad jakim tematem i jaką metodą będziecie pracować itp.

3. Mapowanie wyzwań (20 minut)

Prośba, aby uczestniczki najpierw przez chwilę porozmawiały w parach (2 x 3 minuty, rozmowy w pokojach online), a potem zapisały na wirtualnej tablicy główne problemy lub wyzwania, z jakimi się mierzą w swoich szkołach i innych placówkach edukacyjnych. Każdy problem należy wpisać w jedno z wcześniej przygotowanych pól podpisanych nazwami kilku dużych obszarów:

- *szkoła XXI wieku (m.in. kompetencje kluczowe, edukacja cyfrowa, klimatyczna i globalna),*
- *szkoła równych szans (m.in. strategie wyrównywania szans, przeciwdziałanie wykluczeniu, szkoła bezpieczna),*
- *szkoła relacji i wsparcia (m.in. budowanie dobrych relacji, dobrostan uczniów, szkoła w lokalnej sieci),*
- *szkoła demokratyczna i obywatelska (m.in. edukacja obywatelska, europejska, szkolne prawo, prawa człowieka, samorząd uczniowski),*

- *wczesna edukacja (żłobki i przedszkola),*
- *inne wasze wyzwania i propozycje.*

4. Wspólny rzut oka na mapę – co mnie zdziwiło? (10 minut)

Osoba moderująca spotkanie prezentuje spisane wyzwania i podsumowuje główne kierunki, którymi będzie się można zająć podczas kolejnych spotkań.

5. Przedstawienie gospodarzy stolików, podział uczestniczek na grupy (10 minut)

Przy metodzie stoczniowej będą to grupy „stanowe”, przy metodzie World Café można wcześniej przygotować listy osób, które będą w poszczególnych zespołach.

6. Praca przy stolikach w pokojach online – pierwsza tura (20–25 minut)

Pytania do dyskusji:

1. *Jak jest? Nasze diagnozy sytuacji w omawianym obszarze.*
2. *Jak być powinno, czyli co chcielibyśmy wprowadzić/zmienić/rozwinąć?*
3. *Jak to zrobić, czyli jakie kroki możemy podjąć (my – samorządowcy, dyrektorzy, nauczyciele i nauczycielki, uczniowie i uczennice, rodzice i inni mieszkańcy, a także organizacje społeczne)?*

Każdy stół powinien mieć oddzielną wirtualną tablicę, udostępnianą na czacie w pokoju. Pytania warto wypisać na trzech kartach. W czasie rozmowy gospodarz stolika wpisuje hasłowo wypowiedzi uczestniczek w odpowiednie miejsca.

7. Praca przy stolikach – druga tura (20–25 minut)

Wspólne sprawdzenie, jakie propozycje padły w poprzedniej turze, i wybór tych, co do których uczestniczki się zgadzają i które uważają za priorytetowe i możliwe do zrealizowania.

8. Przedstawienie wyników prac przez gospodarzy stolików (15 minut)

9. Wybór działania lub kilku powiązanych działań, które zostaną zrealizowane (20 minut)

To również czas na decyzję, jak i kiedy zająć się pozostałymi propozycjami. Warto stworzyć małą, kilkusobową grupę roboczą do komunikacji, dalszej pracy nad wdrożeniem pomysłu lub pomysłów oraz monitorowania tego, co się wydarzy (zbierzcie od razu e-maile i telefony do chętnych osób).

10. Pożegnanie gości (10 minut)

Umówienie się na dalszą komunikację i kolejne kroki.

Debata w trybie mieszanym

1. Stwórzcie mapę kluczowych wyzwań edukacyjnych w waszej gminie!

Prośba, aby mieszkanki gminy uzupełniły internetową ankietę, w której wskażą główne problemy/wyzwania, z jakimi ich zdaniem mierzą się szkoły i inne placówki edukacyjne.

Każdy problem należy przyporządkować do jednej z kategorii:

- *szkoła XXI wieku (m.in. kompetencje kluczowe, edukacja cyfrowa, klimatyczna i globalna),*
- *szkoła równych szans (m.in. strategie wyrównywania szans, przeciwdziałanie wykluczeniu, szkoła bezpieczna),*
- *szkoła relacji i wsparcia (m.in. budowanie dobrych relacji, dobrostan uczniów, szkoła w lokalnej sieci),*
- *szkoła demokratyczna i obywatelska (m.in. edukacja obywatelska, europejska, szkolne prawo, prawa człowieka, samorząd uczniowski),*
- *wczesna edukacja (żłobki i przedszkola),*
- *inne wasze wyzwania i propozycje.*

Roześlijcie ankietę do dyrektorów placówek z prośbą o przekazanie jej nauczycielom, rodzicom i uczniom, a także udostępnijcie w przestrzeni internetowej (strony internetowe, media społecznościowe).

2. Rozmowy w szkołach (około 30 minut)

W każdej ze szkół są organizowane kameralne spotkania czterech grup (społeczności uczniowskiej, rodziców, grona pedagogicznego i władz lokalnych). Osoby uczestniczące odpowiadają na pytania:

1. *Jak jest? Nasze spostrzeżenia i krótkie diagnozy.*
2. *Jak być powinno, czyli co chcielibyśmy wprowadzić/zmienić/rozwinąć?*
3. *Jak to zrobić, czyli jakie kroki możemy podjąć (my sami i inne osoby)?*

Uczestnicy spisują odpowiedzi na arkuszach papieru.

3. Co możemy zrobić? Debata samorządowa online (około 60–80 minut)

Gdy już macie wypracowane pomysły, zorganizujcie debatę online, w której weźmie udział po jednym przedstawicielu każdej grupy z każdej placówki. Podczas debaty wspólnie sprawdzicie, jakie propozycje padły, i wybierzecie spośród nich te, które są priorytetowe oraz możliwe do zrealizowania w najbliższych tygodniach czy miesiącach.

Zaproszenie i informacje dla gości i gościń

Szanowni Państwo,

w imieniu XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX zapraszam Państwa na debatę lokalną realizowaną w ramach programu „Razem dla Edukacji”. Spotkanie odbędzie się dnia XXXXXXXX o godzinie XXXX w sali XXX.

Tematem naszego spotkania będzie: XXXXXXXXXXXXXXXX.

Zależy nam, abyśmy wspólnie wybrali działanie, które razem zrealizujemy, odpowiadając

w ten sposób na wyzwania, o których będziemy rozmawiać.

Zacznijmy od rozpoznania kluczowych wyzwań, jakie dziś stoją przed edukacją w naszej lokalnej społeczności, i stworzenia ich mapy. Mogą one należeć do jednego z poniższych obszarów lub poza nie wykraczać (ostatni punkt):

- szkoła XXI wieku (m.in. kompetencje kluczowe, edukacja cyfrowa, klimatyczna i globalna),
- szkoła równych szans (m.in. strategie wyrównywania szans, przeciwdziałanie wykluczeniu, szkoła bezpieczna),
- szkoła relacji i wsparcia (m.in. budowanie dobrych relacji, dobrostan uczniów, szkoła w lokalnej sieci),
- szkoła demokratyczna i obywatelska (m.in. edukacja obywatelska, europejska, szkolne prawo, prawa człowieka, samorząd uczniowski),
- wczesna edukacja (w tym żłobki i przedszkola),
- inne wasze wyzwania i propozycje.

Następnie przejdziemy do wspólnej rozmowy i pracy przy stolikach. Końcowym efektem będzie wybranie i zaplanowanie jednego konkretnego działania – małego i możliwego do zrealizowania w najbliższych tygodniach lub miesiącach. Można oczywiście zaplanować więcej działań, ale tak, by były one naprawdę realistyczne. Kolejne projekty mogą być większe i bardziej ambitne, ale każda podróż zaczyna się od pierwszego kroku!

Będzie to debata/narada partycypacyjna, czyli działanie mające na celu nazwanie i rozwiązanie problemów przy udziale wszystkich interesariuszy i interesariuszek.

Podstawą partycypacji jest partnerstwo lokalnych władz z grupami i organizacjami mieszkańców i mieszkank.

Metoda World Café⁴

Istotą metody **World Café** jest taka organizacja wymiany informacji i pomysłów, aby uczestniczki i uczestnicy mogli brać bezpośredni udział w rozmowach dotyczących różnych aspektów wybranego zagadnienia (w tym wypadku lokalnych zagadnień problemowych w wybranym obszarze edukacji).

Uczestnicy i uczestniczki całego przedsięwzięcia, podzieleni na niewielkie grupy, wędrują od stolika do stolika, a przy każdym z nich – w obecności jego gospodarza – wypowiadają się na temat przypisany do danego miejsca. Gospodarze stolików pozostają cały czas w wyznaczonym miejscu – prowadzą rozmowę, rejestrują jej wyniki, podsumowują je przed publicznością i dokumentują, spisując konkluzje.

Metoda stoczniowa

Ta metoda zakłada postawienie konkretnego pytania. Można też sformułować kilka bardziej szczegółowych pytań dotyczących danego obszaru edukacji. Każdy stolik pracuje nad tym samym pytaniem. Dyskusja jest podzielona na dwie tury.

Pierwsza tura odbywa się w grupach „stanowych” (stolik uczniów i uczennic, stolik rodziców, stolik nauczycielek i nauczycieli, stolik dyrektorski, stolik samorządowy). Po zakończeniu prac gospodarze stolików przedstawiają podsumowanie.

Druga tura prac (w grupach „międzystanowych”) daje okazję do wymiany opinii osobom z różnych „stanów”. Na tym etapie (na podstawie rozwiązań zgłoszonych w pierwszej turze) osoby uczestniczące planują konkretne działanie, które następnie zostanie zrealizowane. **Zakończenie debaty** to przedstawienie propozycji działań wypracowanych przy poszczególnych stolikach (gospodarze stolików) i wybór tego, które zostanie zrealizowane.

Skąd pomysł na takie debaty?

Koalicja Sieć Organizacji Społecznych dla Edukacji (SOS) zebrała pomysły na dobrą szkołę i przygotowała rekomendacje dla władz oświatowych, samorządów lokalnych i środowiska szkolnego: dyrektorów i nauczycieli, rodziców, a nawet uczennic i uczniów. Na stronie <https://sosdlaedukacji.pl/jakiej-chcemy-szkoly/> można znaleźć opracowane

⁴ Zostawić tylko opis wybranej metody.

przez ekspertów i ekspertki SOS informacje, w tym materiał dotyczący wybranego przez nas tematu. Prosimy o zapoznanie się z nim przed debatą :)

Mamy nadzieję, że raz obudzone zainteresowanie mieszkańców i mieszkanek wspólnym myśleniem o edukacji i powstanie pola sprawczości lokalnej wspólnoty przełożą się na konkretne działania. Dzięki temu szkoły publiczne, a także niepubliczne działające w lokalnej sieci edukacyjnej będą mogły lepiej uczyć i funkcjonować, nawet w trudnym roku szkolnym 2021/22. Tylko mobilizacja na poziomie wspólnoty samorządowej oraz społeczności szkolnej daje moc zmieniania edukacji na lepsze.

Chcemy rozmawiać o tym, co nie działa, czego brakuje i co trzeba zmienić, a co warto rozwijać, żeby polska edukacja odpowiadała na prawdziwe potrzeby młodych ludzi i na wyzwania XXI wieku. Chcemy szkoły nowoczesnej, obywatelskiej i demokratycznej, przyjaznej młodym ludziom, ich rodzicom, nauczycielkom i nauczycielom. Takiej, do której chce się chodzić, która motywuje do nauki i przygotowuje do życia we współczesnym świecie. Rozwija kluczowe kompetencje, a nie tylko przekazuje oderwane od siebie wiadomości z różnych przedmiotów.

Proszę o potwierdzenie udziału w spotkaniu.

Następne kroki

Zorganizowanie debaty to tylko pierwszy krok w kierunku budowania poczucia sprawczości. Kolejnym etapem jest realizacja zaplanowanych działań, a następnie ustalenie tematów i terminów kolejnych porad. Naturalną konsekwencją może być nawet stworzenie społecznego organu wspierającego władze samorządowe w rozpoznawaniu i rozwiązywaniu problemów lokalnej oświaty.

Zastanówcie się wspólnie, kto będzie odpowiedzialny za dalsze monitorowanie procesu zmian, który rozpoczęliście. Warto w większym gronie przeanalizować jeszcze raz wyniki mapowania i na ich podstawie stworzyć harmonogram dalszych działań.

Kolejne debaty mogą przybierać również formę otwartych konsultacji społecznych z udziałem wszystkich osób zainteresowanych danym problemem (np. w debacie poświęconej edukacji przedszkolnej wezmą udział rodzice dzieci w tym wieku, nie będzie natomiast samych przedszkolaków). To rozwiązanie może nieść ryzyko dysproporcji między liczbą osób reprezentujących różne grupy interesariuszek – warto więc za każdym razem zadbać o udział przedstawicielek każdej z nich: decydentek, dyrektorek placówek, nauczycielek, uczennic, rodziców, a w zależności od tematu także np. pracodawczyń, psycholożek lub ekspertek z innych dziedzin. Zachowanie odpowiednich proporcji pozwala na osiągnięcie szerokiego i zarazem pogłębionego spojrzenia na wyzwanie, z którym chcemy się zmierzyć.

Możecie też za każdym razem zapraszać reprezentantów wszystkich grup i obserwować, czy tworzy się nieformalne grono doradcze zajmujące się edukacją. Warto wspierać działania osób, które chcą się włączyć w budowanie lepszej edukacji.

Możecie także zdecydować się na stworzenie kolegiального ciała – rady ds. edukacji przy burmistrzu, wójcie, prezydencie, staroście czy radzie miasta lub gminy. Nie chodzi tu o formalny organ powołany zgodnie z wymogami przewidzianymi dla rady oświatowej, a raczej o lokalny zespół doradczy, który można powołać specjalnym aktem prawnym lub traktować jako stałą formę społecznych konsultacji⁵.

⁵ <https://sosdlaedukacji.pl/wp-content/uploads/2022/02/ZARZADZENIE-w-sprawie-powolania-Warszawskiej-Rady-Edukacyjnej.pdf>,
<https://sosdlaedukacji.pl/wp-content/uploads/2022/02/ZARZADZENIE-w-sprawie-powolania-Wroclawskiej-Rady-Edukacji.pdf>.

10. Ankieta ewaluacyjna dla uczestniczek i uczestników debaty

Dziękujemy za udział w spotkaniu. Prosimy o wypełnienie ankiety. Odpowiedzi zostaną użyte wyłącznie w celu stworzenia zbiorczego raportu podsumowującego cykl debat organizowanych w ramach działań Sieci Organizacji Społecznych.

Ile ma Pan/Pani lat?

Jaka jest wielkość miejscowości, w której Pan/Pani mieszka?

- Wieś ☐
- Miasto do 20 tys. ☐
- Miasto od 20 do 100 tys. ☐
- Miasto od 100 tys. do 500 tys. ☐
- Miasto powyżej 500 tys. ☐

Jakie ma Pan/Pani wykształcenie?

- podstawowe ☐
- gimnazjalne ☐
- zawodowe ☐
- średnie ☐
- wyższe ☐

Jaką rolę pełnił Pan/ pełniła Pani podczas spotkania?

- uczeń/uczenica ☐
- rodzic ☐
- nauczyciel/nauczycielka ☐
- dyrektor/dyrektorka ☐
- przedstawiciel/przedstawicielka NGO ☐
- przedstawiciel/przedstawicielka samorządu ☐
- inna ☐

W szkole:

Czy Pana/Pani szkoła jest przyjazna i bezpieczna?

zdecydowanie nie	raczej nie	zależy od sytuacji	raczej tak	zdecydowanie tak
------------------	------------	--------------------	------------	------------------

Czy Pana/Pani głos w szkole jest brany pod uwagę?

zdecydowanie nie	raczej nie	zależy od sytuacji	raczej tak	zdecydowanie tak
------------------	------------	--------------------	------------	------------------

Czy wie Pan/Pani, jak może działać w szkole? Do kogo się zwrócić z ciekawym pomysłem? Gdzie szukać wsparcia?

zdecydowanie nie	raczej nie	zależy od sytuacji	raczej tak	zdecydowanie tak
------------------	------------	--------------------	------------	------------------

Po debacie:

Czy Pana/Pani zdaniem takie debaty są potrzebne?

zdecydowanie nie	raczej nie	zależy od sytuacji	raczej tak	zdecydowanie tak
------------------	------------	--------------------	------------	------------------

Czy Pana/Pani zdaniem uda się zrealizować zaplanowane działanie?

zdecydowanie nie	raczej nie	zależy od sytuacji	raczej tak	zdecydowanie tak
------------------	------------	--------------------	------------	------------------

Jakich działań na rzecz tworzenia dobrej szkoły oczekuje Pan/Pani od uczennic i uczniów?

Jakich działań na rzecz tworzenia dobrej szkoły oczekuje Pan/Pani od nauczycielek i nauczycieli?

Jakich działań na rzecz tworzenia dobrej szkoły oczekuje Pan/Pani od dyrektora/dyrektorki placówki?

Jakich działań na rzecz tworzenia dobrej szkoły oczekuje Pan/Pani od rodziców uczennic i uczniów?

Jakich działań na rzecz tworzenia dobrej szkoły oczekuje Pan/Pani od organizacji społecznych?

Jakich działań na rzecz tworzenia dobrej szkoły oczekuje Pan/Pani od władz samorządowych?

Jak Pan/Pani ocenia sposób przeprowadzenia debaty?

zdecydowanie źle	raczej źle	trudno powiedzieć	raczej dobrze	zdecydowanie dobrze
------------------	------------	-------------------	---------------	---------------------

Co Pana/Pani zdaniem się szczególnie udało podczas debaty?

Co Pana/Pani zdaniem się nie udało podczas debaty?

Co Pana/Pani zdaniem warto zmienić podczas przygotowań do następnej debaty?

Czy chce Pan/Pani wziąć udział w kolejnych działaniach związanych z poprawą edukacji?

Ankieta ewaluacyjna dla organizatorek i organizatorów debaty

Po zrealizowaniu debaty prosimy o przesłanie odpowiedzi na poniższe pytania na adres sekretariat@sosdlaedukacji.pl. Informacje pozwolą nam rozwijać program debat i lokalnych działań.

Jaki był temat debaty?

Ile osób wzięło udział w spotkaniu (z podziałem na pełnione role)?

Gdzie się odbyło spotkanie?

Kiedy się odbyło spotkanie?

Jakie wyzwania pojawiły się podczas mapowania?

Jaki był główny problem, którym się zajęliście?

Proponowane działania (wypracowane podczas dyskusji przy stolikach)

Które działanie zostało wybrane do realizacji?

Jakie macie rekomendacje dla SOS dla Edukacji?

12. Wnioski z debat zrealizowanych w 2021 roku

Debaty zostały zaplanowane w dziewięciu województwach (podkarpackim, dolnośląskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim, mazowieckim, pomorskim, śląskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim). Mamy nadzieję, że w tym roku obejmą całą Polskę. Wydarzenia zostały zorganizowane w siedmiu miejscach:

Hajnówka – Szkoła wsparcia. W trosce o psychiczny dobrostan uczniów i uczennic;

Załuski – Szkoła dobrze finansowana;

Sopot – Edukacja Europejska. Szkoła a doświadczenie tożsamości i wspólnoty europejskiej;

Zarszyn – Szkoła w lokalnej sieci. Edukacja na rzecz odpowiedzialności społecznej;

Świdnica – Szkoła równych szans;

Dąbrowa Górnicza – Szkoła w lokalnej sieci;

Warszawa – Przyszłość szkół na warszawskiej Woli.

Gdy tylko sytuacja na to pozwoli, zostaną zrealizowane kolejne cztery spotkania:

Bydgoszcz – Szkoła włączająca. Jak to robić na co dzień;

Jelcz-Laskowice – Szkoła bezpieczna. Przeciw wykluczeniu, dyskryminacji i przemocy;

Łódź – Edukacja przedszkolna;

Powiat olsztyński – Edukacja w szkołach średnich.

Do współpracy zaprosiliśmy samorządowców, którzy nie boją się pracy metodą partycypacji społecznej, m.in. związanych z Pracownią Samorządową Fundacji Batorego, Związkiem Miast Polskich i Unią Metropolii Polskich.

Samorządy lokalne są zróżnicowane pod względem wielkości, napotykanym problemów, sytuacji politycznej i demograficznej, dlatego debaty – mimo że realizowane na podstawie tego samego scenariusza – były bardzo różnorodne.

Organizatorki podkreślały praktyczny wymiar takich lokalnych rozmów i działań oraz deklarowały chęć rozwoju projektu w swoich gminach.

W spotkaniach uczestniczyły przedstawicielki władz samorządowych i organizacji społecznych, a także reprezentanci lokalnych grup społecznych związanych z gminną oświatą, tj. uczniowie, nauczyciele, dyrektorzy szkół, rodzice. Praca w grupach „międzystanowych” dała okazję do wymiany opinii osób z różnych środowisk na temat bieżących problemów, potrzeb lokalnych szkół, a w szczególności uczennic i uczniów.

Jak zawsze okazuje się, że dobrze dobrane tematy, jasno postawione cele oraz nieprzeładowana agenda stanowią podstawę każdego obywatelskiego spotkania. Dlatego warto poświęcić czas na przygotowanie debaty, tak aby jej rezultatem były konkretne, nawet nieduże działania zmieniające lokalną rzeczywistość.

Osoby zaangażowane w organizację debat podkreślają, że warto rozpocząć cykl spotkań od tematów, które są bliskie młodym ludziom i ich potrzebom. Także prezentację wniosków z pracy w zespołach „stanowych” należy zacząć od tej grupy. Podczas spotkań to ona jest zwykle najbardziej aktywna i ma wiele nieszablonowych pomysłów. Szczerość i jasność przekazu wynikające z codziennych doświadczeń uczniów wpływają na całe spotkanie, zmuszając starszych aktorów życia społecznego do refleksji i odniesienia się do (często trudnych) pytań i odważnych propozycji rozwiązań.

W takich chwilach ogromną rolę odgrywała osoba moderująca spotkanie. Są momenty, gdy trzeba zadbać o dyscyplinę czasową i ograniczać długość poszczególnych wypowiedzi, ale są też takie, gdy warto pozwolić przedstawicielkom innych grup ustosunkować się do wysłuchanych opinii. Szczególnie gdy budzą silne emocje, a takich podczas dobrych debat nie brakuje.

Niesamowite doświadczenie, liczyłabym, że takie spotkania będą realizowane częściej.

Wybraliśmy do realizacji kwestie, które nie zależą od ministerstwa, tylko to, co sami moglibyśmy na naszym podwórku zrobić, wprowadzić, żeby sobie pomóc.

Katarzyna Zajkowska, Hajnówka

Istotnym elementem było połączenie pokoleń. To znaczy ludzie starsi, ludzie bardzo młodzi i też z różnych organizacji (Pomorska Izba Adwokacka, Parlamentarny Zespół ds. Działań na Rzecz Młodzieży). Wymiana doświadczeń pomiędzy ludźmi w bardzo różnym wieku powodowała, że te wnioski też były różnorodne.

Jako szkoły mamy z tym problem, z taką wymianą pozytywnych doświadczeń, ale też trudności. Czasami nie potrafimy czegoś rozwiązać, a inna szkoła, w innym miejscu sobie z tym poradziła doskonale. I fajnie by było usłyszeć, jak oni to zrobili i się tego nauczyć, a nie wstydzić się powiedzieć, że czegoś nie potrafimy.

Paweł Łęcki, Sopot

Poziom zaangażowania, to, że brakowało nam czasu, pokazywały, jak niesamowicie wszyscy się zaangażowali i jaką potrzebę rozmowy mają. Uczniowie przekazali nam też informację, że oni chcą między sobą współpracować, oni nie chcą rywalizować.

Anna Bijak, Dąbrowa Górnicza

Widać było, że ci ludzie, ci uczniowie, te grupy nigdy po prostu nie spotkały się wcześniej. Nie rozmawiały ze sobą. I ta rozmowa tak ustrukturyzowana naprawdę działa. To zrobiło wrażenie również na samych uczestnikach.

Jan Swianiewicz, Załuski

18.11.2021 r., Hajnówka

Szkoła wsparcia. W trosce o psychiczny dobrostan uczniów i uczennic

Główne wyzwanie:

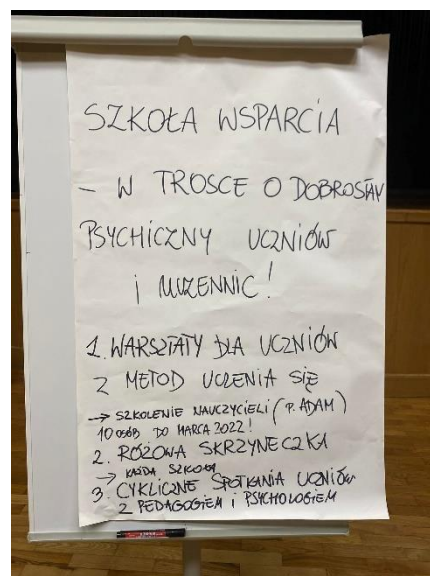
Jak pomóc uczniom i uczennicom efektywnie się uczyć oraz jak sprawić, aby się nie bali komunikować swoich problemów?

Wypracowane działania:

1. Warsztaty z efektywnego uczenia się dla uczniów i uczennic
2. Różowe skrzyneczki w szkołach
3. Cykliczne spotkania psychologa/pedagoga z uczniami i uczennicami

Osoby uczestniczące w spotkaniu przyszły z autentycznej potrzeby rozmowy o edukacji. Gdy uczennice zaczęły mówić o wyzwaniach i problemach, z jakimi się mierzą, reszta sali zastygła w skupieniu.

Przedstawiciele rady pedagogicznej zdali sobie sprawę, że młodzież o wielu sprawach rozmawia między sobą, ale te refleksje nie docierają do nauczycieli i dyrektorów szkół. Zrozumieli, że tego rodzaju debaty powinny się odbywać na różnych poziomach, aby poprawić komunikację, otworzyć relacje.

18.11.2021 r., Sopot

Edukacja Europejska. Szkoła a doświadczenie tożsamości i wspólnoty europejskiej

Główne wyzwanie:

Jak uczyć o Europie, o jej wartościach i naszej europejskiej tożsamości?

Wypracowane działania:

1. Utworzenie Koła Europejskiego przy Młodzieżowej Radzie Miasta
2. Wprowadzenie edukacji europejskiej do procesu nauczania

Debata dotyczyła potrzeb młodzieży uczęszczającej do szkół ponadpodstawowych. Uczestnicy zastanawiali się, dlaczego edukacja europejska jest marginalizowana, choć UE to wielki projekt, który przyniósł najdłuższy w historii okres pokoju na naszym kontynencie, a perspektywa europejska to konieczna część edukacji obywatelskiej i historycznej. Postulowali powrót do międzyprzedmiotowej ścieżki europejskiej oraz zakładania Klubów Europejskich. W efekcie wkrótce powstanie Koło Europejskie przy Młodzieżowej Radzie Miasta, a szkoły położą większy nacisk na edukację europejską.

18.11.2021 r., Załuski

Szkoła dobrze finansowana

Główne wyzwanie:

Jak mądrze wykorzystywać zbyt małe środki finansowe?

Wypracowane działania:

1. Stworzenie stref aktywnego relaksu dla uczniów
2. Naprawy zamków w szkolnych łazienkach
3. Zadbanie o dostęp do artykułów higienicznych w szkole

W trakcie spotkania zwrócono uwagę na wyzwania związane z finansowaniem placówek edukacyjnych i z problemami infrastrukturalnymi wynikającymi z braku środków. Zdecydowano, że cała społeczność weźmie na siebie finansowanie wypracowanego działania (rada rodziców, kiermasz uczniowski, zniżki od przedsiębiorców).

Uformowała się również 9-osobowa grupa robocza złożona z przedstawicieli wszystkich grup interesariuszek, która ma przypilnować wdrożenia projektu.

Wójt gminy dostrzegł potrzebę stworzenia Młodzieżowej Rady Gminy.

24.11.2021 r., Zarszyn

Szkoła w lokalnej sieci. Edukacja na rzecz odpowiedzialności społecznej

Główne wyzwanie:

Jak budować współpracę sąsiedzką szkół i lokalny wolontariat?

Wypracowane działania:

1. Rozwój wolontariatu w gminie
2. Nawiązanie współpracy między szkołami a Dziennym Domem Seniora i Klubem Seniora

Uczestniczki debaty rozmawiały o tym, jaki może być udział szkół i uczennic w lokalnych procesach decyzyjnych – między innymi w kontekście kompetencji Młodzieżowej Rady Gminy. Zastanawiały się, jak interesariusze sami mogą zadbać o poprawę warunków i możliwości rozwoju w placówkach, nie zapominając o potrzebach lokalnej społeczności, np. w ramach współpracy sąsiedzkiej czy międzyszkolnej.

Dyskusja pokazała też, że są wyzwania, którymi należy się zająć w przyszłości, np. współpraca rodziców ze szkołą i współpraca międzyszkolna w zakresie wykorzystania infrastruktury i zasobów lokalowych, które są różne w poszczególnych szkołach, oraz w zakresie wydarzeń kulturalnych.

26.11.2021 r., Świdnica

Szkoła równych szans

Główne wyzwanie:

Jak radzić sobie z depresją i innymi problemami zdrowia psychicznego wśród uczennic i uczniów uwidocznionymi wskutek pandemii?

Wypracowane działania:

1. Wdrożenie superwizji z psycholożką dla nauczycielek i nauczycieli

Debata była okazją do rozmowy o tym, jak tworzyć warunki sprzyjające rozwojowi młodych ludzi i jak ich wspierać w poszukiwaniu odpowiedzi na temat siebie samych oraz otaczającego świata.

Uczestnicy doszli do wniosku, że równość szans – rozumiana nie tylko jako równy dostęp do edukacji, ale przede wszystkim jako wsparcie adekwatne do indywidualnych potrzeb – to ważna cecha dojrzałych społeczeństw, którą może zapewnić jedynie wysokiej jakości system publicznej oświaty.

Nauczycielki jako osoby mające codzienny kontakt z uczennicami i uczniami w wyniku niespodziewanych zmian związanych z pandemią stanęły przed ogromnym wyzwaniem. Dzięki dodatkowemu wsparciu będą mogły lepiej reagować i wspierać młodych ludzi.

02.12.2021 r., Dąbrowa Górnicza

Szkoła w lokalnej sieci

Główne wyzwania:

1. Szkoła to nie silos. Dlaczego jesteśmy obok siebie?
2. Budujemy lokalną sieć. Jakie instytucje mogą współpracować w ramach lokalnej społeczności?
3. Lekcje uczniowskie w terenie. Jakie mogą się odbywać?
4. Projekty uczniowskie w terenie. Jakich potrzebujemy?
5. Odpowiedzialność społeczna. Co mogą wypracować szkoły razem z instytucjami?

Propozycje działań:

1. Wizyty uczniów szkół ogólnokształcących w szkołach branżowych
2. Stworzenie platformy łączącej uczennice i przedstawicieli przedsiębiorców

Uczestniczki spotkania przeprowadziły szeroką analizę wyzwań związanych z budowaniem lokalnej sieci. Udało im się postawić diagnozę i zaproponować szereg ciekawych rozwiązań, które pozwolą im umacniać rolę uczniów w lokalnej sieci, jednocześnie pozwalając im rozwijać swoje kompetencje. Liczba poruszonych zagadnień sprawiła, że zabrakło czasu na wybór działań, które powinny zostać zrealizowane w pierwszej kolejności, dlatego zdecydowano o kontynuacji prac podczas kolejnego spotkania.

07.12.2021 r., Warszawa-Wola

Wolskie rozmowy o edukacji przyszłości

Główne pytanie:

Jakiej szkoły chcemy?

Wypracowane postulaty:

1. Podniesienie wartości wiedzy
2. Zmniejszenie obciążenia programowego
3. Rozwijanie w szkole przez dzieci i młodzież przydatnych w późniejszym życiu umiejętności
4. Pomoc uczniom z dysfunkcjami

Licznie zgromadzeni uczestnicy, wśród których znaleźli się uczniowie i nauczyciele ze szkół ponadpodstawowych, przedstawiciele uczelni, pracodawcy oraz władz lokalnych, przedstawili świeże spojrzenie na problematykę polskiej oświaty. Wychodząc od trudnej sytuacji finansowej i prawnej, w jakiej się ona obecnie znalazła, sformułowali trafne i konstruktywne postulaty na najbliższe lata.

Bardzo profesjonalnie przygotowana i poprowadzona debata stała się znakomitą okazją do pogłębionej wymiany poglądów przez różne środowiska i dała im możliwość usłyszenia siebie nawzajem. Wniosła też bardzo wiele do opracowywanej obecnie przez Warszawę nowej polityki edukacyjnej.

13. Jak się samorządzić w edukacji?⁶

Polska szkoła przechodzi w ostatnich latach burzliwe i trudne chwile. Polityka władzy centralnej nastawiona na kwestionowanie niezależności szkół oraz wcześniejszych reform, jak również próby ręcznego sterowania oraz ideologicznego podporządkowania szkół budzi głęboki niepokój. Niestety, wszystko wskazuje na dalsze pogłębianie tych tendencji. Niedawno ogłoszone plany Ministerstwa Edukacji i Nauki zakładają rozszerzanie rządowej kontroli nad szkołami m.in. poprzez zwiększenie roli kuratorów oświaty przy obsadzie stanowisk dyrektorów szkół czy też obowiązek uzyskania pozytywnej opinii kuratora przy podejmowaniu przez szkoły współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W takich warunkach kluczowym wyzwaniem staje się obrona samodzielności szkół i samorządów, które je prowadzą. O ile samodzielność samorządów jest zasadą konstytucyjną, trwale wbudowaną w system ustrojowy, to zasada samodzielności szkół, kontestowana przez obecnego Ministra Edukacji i Nauki, stanowi rzadziej dostrzegany element polskiego systemu edukacji. Tymczasem, jak czytamy w art. 58 Prawa oświatowego organ prowadzący szkołę lub placówkę, a w zakresie działalności dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej również organ sprawujący nadzór pedagogiczny, mogą ingerować w działalność szkoły lub placówki wyłącznie w zakresie i na zasadach określonych w ustawie. Właśnie ten przepis najpełniej wyraża podmiotowość szkoły jako samodzielnej instytucji w systemie edukacji, która nie może być przedmiotem ręcznego sterowania czy dowolnych działań nadzorczo-kierowniczych. Na straży samodzielności szkół i samorządów w zakresie polityki oświatowej stoi także, co trafnie wywiódł w swojej analizie prof. Hubert Izdebski, konstytucyjna zasada pomocniczości, która nie pozwala zarówno ustawodawcy, jak i organom władzy wykonawczej, swobodnie i bez skrupowania ingerować w działania mniejszych społeczności czy organizacji, również takich jak szkoły.

⁶ Fragment artykułu dr. hab. Dawida Sześciły [„Jak się samorządzić w edukacji? Narzędzia dla samorządów, szkół, rodziców i uczniów”](#).

Poza tą ogólną zasadą, obowiązujące przepisy – zwłaszcza Prawo oświatowe – nadal dają samorządom i samym szkołom dość szerokie pole do rozwijania własnych i dostosowanych do specyficznych potrzeb lokalnych polityk oświatowych. Wciąż istnieje pewna przestrzeń, by tę najważniejszą sferę działalności polskich samorządów urządzić według autorskich recept. Zacieśniający się gorset regulacji i nadzoru centralnego połączony z coraz trudniejszą sytuacją finansową oświaty nie ułatwia tego zadania. Wszystkie te zewnętrzne ograniczenia i wyzwania nie powinny jednak kompletnie zniechęcać do rozwijania i wdrażania lokalnych polityk oświatowych, a także korzystania z wciąż istniejącej przestrzeni do samodzielnego działania na poziomie każdej szkoły samorządowej.

W tej analizie skupiamy się na konkretnych instrumentach prawnych i organizacyjnych, które pozostają w rękach nas wszystkich: samorządów, dyrektorów szkół, rodziców, uczniów, i które mogą być wykorzystywane do budowania rzeczywiście samorządnej szkoły i samorządnej oświaty.

JAK SIĘ SAMORZĄDZIĆ W EDUKACJI?

1. Ochrona samodzielności samorządów

Lokalna
strategia
oświatowa

Rada oświatowa
organ
konsultacyjno-
doradczy

Budżet
obywatelski

Inicjatywa
lokalna

2. Szkoła samodzielna i niezależna

Szkoła
twórcza:
wyjść poza
podstawę
programową

Szkoła otwarta
- współpraca
z organizacjami
społecznymi

Szkoła
demokratyczna
i obywatelska

Szkoła blisko
lokalnych potrzeb

3. Partycypacyjny model zarządzania

Rada
pedagogi-
czna

Rada
rodziców

Samorząd
uczniowski

Rada szkoły
- równa reprezentacja
nauczycieli/
nauczycielek,
rodziców
i uczniów/uczennic

Rola
dyrektora/
dyrektorki

Opracowane na podstawie opinii prof. Dawida Sześciły,
<https://sosdlaedukacji.pl/samorzady/>

14.

Szkoła jako samorządna wspólnota⁷

Idea uspołecznionego i włączającego zarządzania szkołami, choć dziś modna globalnie, w polskiej edukacji obecna jest co najmniej od czasu transformacji ustrojowej. Już tworzone na początku lat dziewięćdziesiątych przepisy o systemie oświaty przewidywały wiele instytucjonalnych form angażowania rodziców, uczniów i uczennic oraz nauczycieli i nauczycielek w zarządzanie szkołami publicznymi. Trzy dekady funkcjonowania systemu edukacji w warunkach demokratycznego państwa pokazały wiele udanych, lokalnych inicjatyw w tym zakresie, ale też pokazały, że partycypacyjnego modelu zarządzania szkołą nie da się zadekretować ustawowo.

Idealny model szkoły, w której mamy aktywnych i podmiotowych rodziców, uczniów i nauczycieli musiał się w praktyce konfrontować z wyzwaniami takimi jak monowładza dyrektorów szkół, coraz ciaśniejszy gorset regulacji centralnych (np. przeładowanie podstawy programowej) czy ograniczenia finansowe.

Dzisiaj, kiedy do tych problemów dochodzi jeszcze polityczno-ideologiczny szturm obecnej władzy na samodzielność szkół i prowadzących je samorządów, odkrycie na nowo szkoły jako społeczności czy wspólnoty wydaje się kluczową strategią obrony. Na próby wprowadzenia do szkół swoistej policji ideologicznej czy ręcznego sterowania przez podległych rządowi kuratorów oświaty nie odpowie skutecznie jakikolwiek „sojusz dyrektorów szkół”, ale silne, podmiotowe i dobrze zorganizowane społeczności skupione wokół szkół.

Obowiązujące dziś przepisy oświatowe nie są może wyrazem najbardziej ambitnych wizji uspołecznionego i partycypacyjnego zarządzania placówkami oświatowymi. Wciąż jednak stwarzają pewne możliwości, z których przy pewnej dozie kreatywności, zaangażowaniu i współdziałaniu różnych aktorów, można skutecznie realizować model szkoły, która jest rzeczywiście żywą i demokratyczną wspólnotą. W tej analizie przedstawiamy kilka takich rozwiązań prawno-instytucjonalnych, zaopatrzonych

⁷ Fragment artykułu dr. hab. Dawida Sześciły [„Szkoła jako samorządna wspólnota – co mogą rodzice, nauczyciele, nauczycielki, uczniowie i uczennice?”](#).

dodatkowo w praktyczne wskazówki dotyczące ich stosowania. Analiza ta uzupełnia wcześniejsze opracowanie „Jak się samorządzić w edukacji? Narzędzia dla samorządów, szkół, rodziców i uczniów”, gdzie przedstawiono także inne mechanizmy, w tym np. radę szkoły jako organ łączący reprezentację wszystkich najważniejszych grup wchodzących w skład szkolnej społeczności.

Nie ma wątpliwości, że polskie prawo oświatowe postrzega szkołę jako instytucję kierowaną silną ręką dyrektora, który może być zobligowany do zasięgania opinii czy (rzadziej) uzyskiwania zgody przy podejmowaniu rozmaitych działań, ale „na koniec dnia” podejmuje samodzielne decyzje i rozstrzygnięcia w sprawach istotnych dla funkcjonowania szkoły. Tak jednak szkoła wcale nie musi wyglądać. Społeczność szkolna wciąż dysponuje na tyle szeroką samodzielnością, że przy otwartej postawie dyrektora i zaangażowaniu po stronie innych aktorów można uczynić szkołę samorządną wspólnotą nauczycieli, rodziców i uczniów, a ustawa nie będzie tego procesu blokowała.

Kluczowym czynnikiem sukcesu jest otwarte i kreatywne przywództwo dyrektora szkoły. Prawo oświatowe przypomina, że *dyrektor szkoły (...) w wykonywaniu swoich zadań współpracuje z radą szkoły lub placówki, radą pedagogiczną, rodzicami i samorządem uczniowskim* (art. 68 ust. 5 Prawa oświatowego). Ważne, by interpretować ten przepis jako obligujący dyrektora do włączania tych podmiotów nie tylko, kiedy taki obowiązek wyraźnie wynika z ustawy. Ustawa wyznacza pewien standard minimum, ale nie stanowi przeszkody, żeby pójść dalej w stronę bardziej demokratycznie zarządzanej szkoły.

Ważne jest przy tym nie tylko dopuszczenie do głosu poszczególnych grup tworzących społeczność szkolną – rady rodziców, rady pedagogicznej czy samorządu uczniowskiego. Rolą dyrektora jest także stymulowanie komunikacji i współpracy pomiędzy tymi grupami. Najwięcej wartościowych inicjatyw może się bowiem urodzić dzięki synergii pomiędzy nauczycielami, rodzicami, uczniami, ale też światem zewnętrznym, lokalnymi instytucjami i organizacjami społecznymi. Rola dyrektora jako facylitatora tego współdziałania jest kluczowa.

NARZĘDZIA SZKOLNEJ DEMOKRACJI

1

Szkoła to wspólnota

Nie budynek, a ludzie. To rada rodziców, rada pedagogiczna i samorząd uczniowski.

2

Rada rodziców

Jest obowiązkowa – niech nie będzie fasadowa. Rada wydaje opinie w sprawach szkoły, w tym o współpracy z organizacjami pozarządowymi. Reprezentuje WSZYSTKICH RODZICÓW.

3

Rada pedagogiczna

Odpowiada za plany pracy szkoły, eksperymenty edukacyjne, opiniuje m.in. organizację pracy i plan finansowy szkoły. Łączy WSZYSTKICH NAUCZYCIELI I NAUCZYCIELKI. Dlatego Rada Rodziców powinna z nią współpracować.

4

Statut szkoły

Powinien zawierać wartości, jakie łączą szkolną wspólnotę, i zasady współpracy z organizacjami społecznymi. Do tego można się potem odwoływać. Statut TO PRAWO SZKOŁY.

5

Samorząd uczniowski

TO WSZYSCY UCZNIOWIE I UCZENNICE. Samorząd ma prawo poznać program nauczania i wymagania, organizuje życie szkoły, w tym działania kulturalne i sportowe. Może wybrać opiekuna samorządu.

Opracowane na podstawie opinii prof. Dawida Sześciły, <https://sosdlaedukacji.pl/samorzady/>

15. Samorządowa oświata⁸

Czy polska oświata jest samorządowa – w jakim zakresie za oświatę odpowiada samorząd? Na czym ta odpowiedzialność polega i gdzie ona się kończy – co już od samorządu nie zależy?

W latach 90. dokonano się w Polsce realne usamorządowanie oświaty. Samorządy gminne i powiatowe stały się gospodarzami systemu edukacji na swoim terenie. Oczywiście decentralizacja nie oznaczała całkowitego pozbawienia władzy centralnej wpływu na funkcjonowanie oświaty samorządowej. Podział zadań i odpowiedzialności wprowadzony wówczas da się ująć w trzech zasadach ogólnych:

- Władza centralna (Ministerstwo Edukacji Narodowej) odpowiada za tworzenie ram prawnych dla systemu oświaty, w tym określenie wymogów dostępności i jakości edukacji oraz tzw. podstawy programowej, która miała zapewnić, że niezależnie od miejsca pobierania edukacji wszyscy opuszczają szkołę z podstawowym zestawem kompetencji, wiedzy i umiejętności.
- Władza centralna poprzez terenowy aparat administracji rządowej (kuratoria oświaty) pozostawiła sobie także funkcje nadzorcze – przestrzeganie przez samorządy i poszczególne placówki oświatowe ustalanych centralnie standardów jakości oraz dostępności edukacji miało pozostawać pod lupą kuratoriów.
Co jednak istotne, kuratoria nie miały stanowić narzędzia ręcznego sterowania szkołami czy samorządami, ale mogły ingerować w działalność tych podmiotów tylko i wyłącznie w przypadku naruszania przez nie przepisów prawa oświatowego.
- Samorządy stały się zarządcami szkół oraz innych publicznych placówek oświatowych i odpowiadały przed mieszkańcami za jakość swoich działań w tym obszarze. Źródłem finansowania oświaty samorządowej stała się

⁸ Fragment artykułu dr. hab. Dawida Sześciły <https://sosdlaedukacji.pl/samorządowa-oswiata-miniporadnik/>

oświatowa część subwencji ogólnej otrzymywanej przez samorządy z budżetu państwa według specjalnego algorytmu biorącego pod uwagę przede wszystkim liczbę uczennic i uczniów, którym dany samorząd ma obowiązek zapewnić edukację. Przyjęto zasadę, że subwencja ma pokrywać samorządom całość kosztów funkcjonowania szkół, w szczególności wydatki placowe.

Co do zasady ten podział pracy utrzymuje się do dziś. W ciągu ostatnich kilku lat podmiotowość samorządów i ich zdolność do samodzielnego zarządzania lokalną oświatą została jednak poważnie nadszarpnięta. Przede wszystkim pogłębiła się tzw. luka oświatowa, czyli różnica między wysokością subwencji a kosztami utrzymania oświaty. Subwencja od kilku lat pokrywa ledwie ok. 80–85 proc. wydatków samorządowych na płace nauczycielskie, nie mówiąc już o innych kosztach. To zaś powoduje, że samorządy mają ograniczone możliwości realizacji bardziej ambitnych inwestycji i projektów czy też finansowania rozwoju zawodowego nauczycieli. Na domiar złego władza centralna wyszła ze swojej roli strażnika standardów jakości i dostępności edukacji, próbując przejąć ważne kompetencje w sferze zarządzania oświatą. Przede wszystkim zmiany w sieci szkół samorządowych (łączenie czy likwidacja placówek) wymagają dziś zgody kuratora oświaty. Jak pokazuje praktyka, bardzo często odmawia się udzielenia takiej zgody bez wykazania naruszenia prawa ze strony samorządów. Kolejne propozycje legislacyjne (tzw. lex Czarnek) idą jeszcze dalej w kierunku przejęcia przez kuratoria roli dalece wykraczającej poza nadzór pedagogiczny. Dodajmy jeszcze, że od wielu lat zacieśnia się też centralny gorset regulacyjny, gdy chodzi o podstawy programowe kształcenia w szkołach samorządowych. Są one coraz bardziej detaliczne, wskutek czego szkoły i samorządy mają coraz mniejsze pole dla twórczej i samodzielnej polityki oświatowej wypracowywanej lokalnie.

Czy samorząd ma bezpośredni wpływ na bieżącą pracę szkoły? Jeśli tak, to w jakich obszarach nauczania, wychowania i opieki? I jak go zwiększać?

Mało kto zdaje sobie sprawę, że polski system oświaty opiera się na zasadzie silnej samodzielności i podmiotowości każdej szkoły. To wspólnota każdej placówki oświatowej jest najważniejszym aktorem. Rola samorządu pozostaje istotna, ale polega przede wszystkim na stwarzaniu warunków techniczno-organizacyjnych do dobrego funkcjonowania wspólnoty szkolnej. Przypomina o tym art. 58 Prawa oświatowego, zgodnie z którym organ prowadzący szkołę lub placówkę (samorząd),

a w zakresie działalności dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej również organ sprawujący nadzór pedagogiczny mogą ingerować w działalność szkoły lub placówki wyłącznie w zakresie i na zasadach określonych w ustawie.

Ten przepis daje się zinterpretować w bardzo lapidarny sposób – ani wójt (burmistrz, prezydent miasta), ani tym bardziej kurator oświaty nie mają prawa do ręcznego sterowania szkołą, arbitralnego narzucania określonych treści nauczania czy organizacji pracy w placówce. Szkoła jest instytucją samodzielną. Władze samorządowe muszą więc rozumieć, że ich rola to przede wszystkim wspieranie i tworzenie warunków funkcjonowania szkół, a także troska o przestrzeganie prawa zwłaszcza przez dyrektorów samorządowych placówek oświatowych.

W katalogu konkretnych kompetencji samorządu jako organu prowadzącego szkoły znajdziemy przede wszystkim następujące narzędzia:

- ustalanie sieci szkół, czyli ich tworzenie, łączenie i likwidacje;
- zapewnienie odpowiedniego finansowania, infrastruktury oraz obsługi administracyjnej na potrzeby placówek oświatowych;
- zatwierdzanie arkusza organizacyjnego szkoły, czyli dokumentu, który określa zwłaszcza liczbę etatów, liczbę godzin zajęć, liczbę uczniów oraz liczebność klas i rozkład tygodniowy zajęć;
- powoływanie dyrektora szkoły po przeprowadzeniu konkursu;
- wspieranie aktywności szkół wykraczającej poza podstawę programową, zwłaszcza poprzez zapewnianie finansowania i wyrażanie zgody na realizację zajęć dodatkowych;
- wspieranie współpracy z organizacjami pozarządowymi poprzez organizowanie otwartych konkursów ofert na projekty edukacyjne NGO-sów czy określanie, w jaki sposób organizacje mogą korzystać ze szkolnej bazy lokalowej.

Chodzi więc o wspieranie i promowanie rozmaitych inicjatyw przy poszanowaniu samodzielności wspólnoty szkolnej. Nie ma mowy o tym, by przedstawiciele urzędu gminy wydawali dyrektorom polecenia dotyczące treści nauczania czy sposobu prowadzenia zajęć lekcyjnych. Nie ma jednak przeszkód, by dzięki partnerskiej współpracy między władzami samorządowymi a wspólnotami szkolnymi razem realizować lokalną politykę oświatową.

Samorządowa oświata – miniporadnik

Czy polska oświata jest samorządowa – w jakim zakresie za oświatę odpowiada samorząd? Na czym ta odpowiedzialność polega i gdzie ona się kończy – co już od samorządu nie zależy?

Czy na zatrudnienie nauczyciela/dyrektora ma wpływ samorząd? Jakie zmiany przewiduje w tym zakresie projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo oświatowe oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1812)?

Czy samorząd ma bezpośredni wpływ na bieżącą pracę szkoły? Jeśli tak, to w jakich obszarach nauczania, wychowania i opieki? I jak go zwiększać?

Kto odpowiada za zapewnienie wynagrodzenia nauczycielom?

Czy subwencja państwa wystarcza na prowadzenie szkół? A jeśli nie, to...?

W jakim zakresie dziś samorząd ma wpływ na organizację sieci szkół i przedszkoli? Na czym polegają ograniczenia? Czy i jak walczyć w sądach z decyzjami kuratoriów blokującymi zmiany w sieci szkół?

Co konkretnie znaczy partycypacyjne i otwarte zarządzanie oświatą z punktu widzenia samorządu?

Dlaczego warto pisać strategię oświatową/ plan rozwoju edukacji?

Jak powinno wyglądać partycypacyjne pisanie strategii oświatowej?

Jak zbudować wspólnotę interesariuszy edukacyjnych – rada oświatowa czy zespół ekspercki powołany przez JST (jaki dokument prawny)? A może zespół jeszcze mniej formalny?

Jak wykorzystać samorządy uczniowskie i rady rodziców do partycypacyjnego zarządzania szkołami?

Jak ułatwić obecność organizacji pozarządowych w szkołach?
Co konkretnie może JST?

16. Analiza prawna (w przygotowaniu)

Jeżeli prezydent Andrzej Duda podpisze ustawę o zmianie ustawy – Prawo oświatowe oraz niektórych innych ustaw, w tym miejscu zamieścimy analizę prawną zmian przygotowaną na potrzeby organizacji społecznych.

Opracowanie

Monika Auch-Szkoda (SOS dla Edukacji)
Alicja Pacewicz (Fundacja Szkoła z klasą, SOS dla Edukacji)

Współpraca

Zofia Grudzińska (Obywatele dla Edukacji)
Iga Kazimierczak (Fundacja Przestrzeń dla edukacji, Obywatele dla Edukacji)
Agnieszka Olszewska (Fundacja EduTank Edison, Obywatele dla Edukacji)

Redakcja i korekta

Słowem – Katarzyna Radzikowska

Skład

Monika Auch-Szkoda (SOS dla Edukacji)

Konsultacje

Alina Czyżewska (Sieć Obywatelska Watchdog Polska)
Mateusz Wojcieszak (Fundacja Pole Dialogu)

Publikacja powstała dzięki wsparciu Funduszu Pomocowego Fundacji Edukacja dla Demokracji. Organizację Debat lokalnych „Razem dla Edukacji” wsparła finansowo Fundacja im. Stefana Batorego.

Teksty udostępniane na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa na tych samych warunkach 3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Warszawa 2021

